New Day in Medicine
Новый День в Медицине
NDM

TIBBIYOTDA YANGI KUN

Ilmiy referativ, marifiy-ma'naviy jurnal

AVICENNA-MED.UZ

ISSN 2181-712X.
EiSSN 2181-2187

10 (96) 2026

Сопредседатели редакционной коллегии:

Ш. Ж. ТЕШАЕВ,
А. Ш. РЕВИШВИЛИ

Ред. коллегия:
М.И. АБДУЛЛАЕВ
А.А. АБДУМАЖИДОВ
Р.Б. АБДУЛЛАЕВ
Л.М. АБДУЛЛАЕВА
А.Ш. АБДУМАЖИДОВ
М.А. АБДУЛЛАЕВА
Х.А. АБДУМАДЖИДОВ
Б.З. АБДУСАМАТОВ
У.О. АБИДОВ
М.М. АКБАРОВ
Х.А. АКИЛОВ
М.М. АЛИЕВ
С.Ж. АМИНОВ
Ш.Э. АМОНОВ
Ш.М. АХМЕДОВ
Ю.М. АХМЕДОВ
С.М. АХМЕДОВА
Т.А. АСКАРОВ
М.А. АРТИКОВА
Д.Т. АШУРОВА
Ж.Б. БЕКНАЗАРОВ (главный редактор)
Е.А. БЕРДИЕВ
Б.Т. БУЗРУКОВ
Р.К. ДАДАБАЕВА
М.Н. ДАМИНОВА
К.А. ДЕХКОНОВ
Э.С. ДЖУМАБАЕВ
А.А. ДЖАЛИЛОВ
Н.Н. ЗОЛОТОВА
А.Ш. ИНОЯТОВ
С. ИНДАМИНОВ
А.И. ИСКАНДАРОВ
А.С. ИЛЬЯСОВ
Э.Э. КОБИЛОВ
А.М. МАННАНОВ
И.Ю. МАМАТОВА
Д.М. МУСАЕВА
Т.С. МУСАЕВ
М.Р. МИРЗОЕВА
Ф.Г. НАЗИРОВ
Н.А. НУРАЛИЕВА
Ф.С. ОРИПОВ
Б.Т. РАХИМОВ
Х.А. РАСУЛОВ
Ш.И. РУЗИЕВ
С.А. РУЗИБОЕВ
С.А.ГАФФОРОВ
С.Т. ШАТМАНОВ (Кыргызстан)
Ж.Б. САТТАРОВ
Б.Б. САФОЕВ (отв. редактор)
И.А. САТИВАЛДИЕВА
Ш.Т. САЛИМОВ
Д.И. ТУКСАНОВА
М.М. ТАДЖИЕВ
А.Ж. ХАМРАЕВ
Б.Б. ХАСАНОВ
Д.А. ХАСАНОВА
Б.З. ХАМДАМОВ
Э.Б. ХАККУЛОВ
Г.С. ХОДЖИЕВА
Г.У. НУРОВА
А.М. ШАМСИЕВ
А.К. ШАДМАНОВ
Н.Ж. ЭРМАТОВ
Б.Б. ЕРГАШЕВ
Н.Ш. ЕРГАШЕВ
И.Р. ЮЛДАШЕВ
Д.Х. ЮЛДАШЕВА
А.С. ЮСУПОВ
Ш.Ш. ЯРИКУЛОВ
М.Ш. ХАКИМОВ
Д.О. ИВАНОВ (Россия)
К.А. ЕГЕЗАРЯН (Россия)
DONG JINCHENG (Китай)
КУЗАКОВ В.Е. (Россия)
Я. МЕЙЕРНИК (Словакия)
В.А. МИТИШ (Россия)
В И. ПРИМАКОВ (Беларусь)
О.В. ПЕШИКОВ (Россия)
А.А. ПОТАПОВ (Россия)
А.А. ТЕПЛОВ (Россия)
Т.Ш. ШАРМАНОВ (Казахстан)
А.А. ЩЕГОЛОВ (Россия)
С.Н ГУСЕЙНОВА (Азарбайджан)
Prof. Dr. KURBANHAN MUSLUMOV(Azerbaijan)
Prof. Dr. DENIZ UYAK (Germany)

ТИББИЁТДА ЯНГИ КУН
НОВЫЙ ДЕНЬ В МЕДИЦИНЕ
NEW DAY IN MEDICINE

Илмий-рефератив, маънавий-маърифий журнал
Научно-реферативный,
духовно-просветительский журнал

УЧРЕДИТЕЛИ:

БУХАРСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
МЕДИЦИНСКИЙ ИНСТИТУТ
ООО «ТИББИЁТДА ЯНГИ КУН»

Национальный медицинский
исследовательский центр хирургии имени
А.В. Вишневского является генеральным
научно-практическим
консультантом редакции

Журнал был включен в список журнальных
изданий, рецензируемых Высшей
Аттестационной Комиссией
Республики Узбекистан
(Протокол № 201/03 от 30.12.2013 г.)

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ:

М.М. АБДУРАХМАНОВ (Бухара)

Г.Ж. ЖАРЫЛКАСЫНОВА (Бухара)

А.Ш. ИНОЯТОВ (Ташкент)

Г.А. ИХТИЁРОВА (Бухара)

Ш.И. КАРИМОВ (Ташкент)

У.К. КАЮМОВ (Тошкент)

Ш.И. НАВРУЗОВА (Бухара)

А.А. НОСИРОВ (Ташкент)

А.Р. ОБЛОКУЛОВ (Бухара)

Б.Т. ОДИЛОВА (Ташкент)

Ш.Т. УРАКОВ (Бухара)

10 (96)

www.bsmi.uz
https://newdaymedicine.com
E: ndmuz@mail.ru
Тел: +99890 8061882

2026
Октябрь

Received: 20.09.2026, Accepted: 06.10.2026, Published: 10.10.2026

УДК 616-006.2:615.89

XALQ TABOBATI VOSITALARINING KLINIK XAVFSIZLIGI VA SAMARADORLIGI

Mamajonov Z.A. https://orcid.org/0009-0009-9853-2737
Ulug'bekova G.J. https://orcid.org/0000-0002-1472-8188

Andijon davlat tibbiyot instituti O'zbekiston, Andijon, Otabekov 1
Tel: (0-374) 223-94-60. Email: info@adti.uz

✓ ***Rezyume***

Xalq tabobati vositalari turli kasalliklarning oldini olish va davolashda keng qo'llanilib, zamonaviy tibbiyotda ham muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etmoqda. Biroq ularning klinik qo'llanilishi xavfsizlik va samaradorlikni ilmiy asosda baholashni talab etadi. Mazkur maqolada xalq tabobati vositalarining klinik xavfsizligi, terapevtik samaradorligi, ehtimoliy nojo'ya ta'sirlari hamda dori vositalari bilan o'zaro ta'siri masalalari yoritiladi. Shuningdek, ularni qo'llashda dozalash, bemorlarning individual xususiyatlari, qarshi ko'rsatmalar va klinik kuzatuvlarning ahamiyati ko'rib chiqiladi. Xalq tabobati vositalarining samaradorligini ishonchli klinik dalillar asosida baholash, ularning xavfsizlik profilini aniqlash va qo'llash bo'yicha ilmiy tavsiyalar ishlab chiqish bemorlar salomatligini muhofaza qilishda muhim ahamiyatga ega. Mazkur yo'nalishdagi tadqiqotlar xalq tabobati vositalaridan oqilona foydalanish va ularni dalillarga asoslangan tibbiyot tamoyillari bilan uyg'unlashtirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: xalq tabobati, klinik xavfsizlik, terapevtik samaradorlik, dorivor o'simliklar, nojo'ya ta'sirlar, klinik tadqiqotlar, dori vositalari bilan o'zaro ta'sir, dalillarga asoslangan tibbiyot.

КЛИНИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ И ЭФФЕКТИВНОСТЬ СРЕДСТВ НАРОДНОЙ МЕДИЦИНЫ

Mamajonov Z.A., Ulug'bekova G.J.

Андижанский государственный медицинский институт Узбекистон,
Андижон, Ул. Атабеков 1 Тел:(0-374)223-94-60. E-mail: info@adti.uz

✓ ***Резюме***

Средства народной медицины широко применяются для профилактики и лечения различных заболеваний и представляют значительный научно-практический интерес для современной медицины. Вместе с тем их клиническое применение требует объективной оценки безопасности и терапевтической эффективности на основе научных данных. В данной статье рассматриваются основные аспекты клинической безопасности средств народной медицины, их терапевтическая эффективность, возможные побочные эффекты и взаимодействие с лекарственными препаратами. Особое внимание уделяется вопросам дозирования, индивидуальным особенностям пациентов, противопоказаниям и значению клинического наблюдения при использовании данных средств. Оценка эффективности средств народной медицины на основании достоверных клинических доказательств, определение их профиля безопасности и разработка научно обоснованных рекомендаций по применению имеют важное значение для сохранения здоровья пациентов. Исследования в данном направлении способствуют рациональному использованию средств народной медицины и их интеграции в систему здравоохранения в соответствии с принципами доказательной медицины.

Ключевые слова: народная медицина, клиническая безопасность, терапевтическая эффективность, лекарственные растения, побочные эффекты, клинические исследования, лекарственные взаимодействия, доказательная медицина.

CLINICAL SAFETY AND EFFICACY OF TRADITIONAL MEDICINE REMEDIES

Mamajonov Z.A., Ulug'bekova G.J.

Andijan State Medical Institute, 170100, Uzbekistan, Andijan, Atabekova st.1
Тел:(0-374)223-94-60. E-mail: info@adti.uz

✓ ***Resume***

Traditional medicine remedies are widely used in the prevention and treatment of various diseases and have considerable scientific and practical significance in modern healthcare. However, their clinical application requires an objective assessment of safety and therapeutic efficacy based on scientific evidence. This article examines the key aspects of the clinical safety of traditional medicine remedies, their therapeutic effectiveness, potential adverse effects, and interactions with conventional medications. Particular attention is given to dosage, individual patient characteristics, contraindications, and the importance of clinical monitoring during their use. Evaluating the efficacy of traditional medicine remedies through reliable clinical evidence, establishing their safety profiles, and developing scientifically based recommendations for their use are essential for protecting patient health. Research in this field contributes to the rational use of traditional medicine remedies and their integration into healthcare systems in accordance with the principles of evidence-based medicine.

Keywords: traditional medicine, clinical safety, therapeutic efficacy, medicinal plants, adverse effects, clinical trials, drug interactions, evidence-based medicine.

Dolzarbligi

Xalq tabobati vositalari insoniyat tarixida turli kasalliklarning oldini olish va davolash maqsadida keng qo'llanib kelingan. Ayniqsa, dorivor o'simliklar va tabiiy biologik faol moddalarga asoslangan vositalar organizmga ta'siri, nisbatan qulayligi va terapevtik imkoniyatlari bilan alohida ahamiyatga ega. Hozirgi kunda tabiiy vositalarga bo'lgan qiziqishning ortishi ularning klinik xavfsizligi va samaradorligini zamonaviy ilmiy yondashuvlar asosida o'rganish zaruratini kuchaytirmoqda.

Shu bilan birga, xalq tabobati vositalarining tabiiy kelib chiqishi ularning mutlaq xavfsizligini kafolatlamaydi. Noto'g'ri dozalash, uzoq muddat nazoratsiz qo'llash, individual sezuvchanlik hamda sintetik dori vositalari bilan o'zaro ta'sir turli nojo'ya holatlarga olib kelishi mumkin. Shu sababli ushbu vositalarning terapevtik samaradorligini klinik tadqiqotlar asosida baholash, ehtimoliy nojo'ya ta'sirlarini aniqlash, qarshi ko'rsatmalarini belgilash va xavfsiz qo'llash shartlarini ishlab chiqish muhim hisoblanadi.

Xalq tabobati vositalarining klinik xavfsizligi va samaradorligini kompleks o'rganish bemorlar salomatligini muhofaza qilish, davolash natijalarini yaxshilash hamda tabiiy vositalardan oqilona foydalanishga xizmat qiladi. Mazkur yo'nalishdagi tadqiqotlar xalq tabobati tajribasini dalillarga asoslangan tibbiyot tamoyillari bilan uyg'unlashtirish va ularning zamonaviy tibbiyotdagi o'rnini ilmiy jihatdan asoslash uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

"Majmui Raxmoniy" va "Askaltsiy" tabiiy komplekslarining onkologik bemorlarda klinik xavfsizligi, muhosaba qilish darajasi va samaradorligini baholash, ularning toksik ta'siri mavjud emasligini va organizmga mosligini aniqlash.

Tabiiy preparatlar xalq tabobatida keng qo'llanilib kelgan bo'lsa-da, klinik qo'llanishda ularning **farmakodinamik va toksikologik profili** aniqlanishi zarur. "Majmui Raxmoniy" (o'simlik ekstraktlari) va "Askaltsiy" (biomineral kompleks) kombinatsiyasi hujayra darajasida **antioksidant, immunomodulyator va gepatoprotektiv** ta'sir ko'rsatadi. Ushbu bo'limda ularning **in vivo xavfsizlik ko'rsatkichlari** (jigar, buyrak, qon biomarkerlar, umumiy ahvol) va **klinik samaradorligi** baholandi.

Tadqiqot maqsadi: bo'lib 100 nafar ishtirokchi (50 nafar onkologik bemor, 50 nafar sog'lom nazorat), **35–75 yosh**yosh oralig'ida **28 kun davomida standart terapiyaga qo'shimcha ravishda** Majmui Raxmoniy + Askaltsiy Tabiiy preparatlaridan oral shaklda qabul qilib borishdi.

Material va usullar

Natijalarni baholashda quyidagi klinik xavfsizlik mezonlardan foydalanildi. Sub'yektiv belgilarga holsizlik, uyqu, ishtaha, ko'ngil aynishi, teri toshmasi, allergik javoblarni oldik. **Ob'yektiv belgilarga esa** qon bosimi, yurak urish tezligi, nafas chastotasi, tana harorati olindi. Biokimyoviy talillar uchun qondagi ALT, AST, bilirubin, kreatinin, mochevina, LDH, Ca, Mg, Fe lar miqdori har 7 kunda o'lchandi. Shuningdek gemoglobin, leykotsit, trombotsitlar soni xam o'lchab borildi. Hech bir ishtirokchida teri allergiyasi, jigar yoki buyrak yetishmovchiligi, anafilaktik reaksiya va gematologik og'ishlar kuzatilmadi ($p > 0,05$).

Natija va tahlillar

Tadqiqot davomida shuningdek smaradorlik mezonlari xam organildi. Buning uchun biz umumiy ahvol, ishtaha, uyqu, og'riq sindromi (VAS shkalasi), Karnofskiy indeksidan foydalanib klinik baxoladik. **Biokimyoviy baholashda** ALT, AST, LDH, bilirubin, kreatinin, mochevina darajalarining normaga yaqinlashuvi qo'llanildi. **Immunologik baholashda esa** IL-6 va TNF-α kamayishi, IL-10 va TGF-β oshishi, IL-10/TNF-α > 1 ga yetishi inobatga olindi. **Funktsional ko'rsatkich sifatida** jigar va buyrakning faoliyati normallashganligi va umumiy intoksikatsiya belgilarining pasayishi orqali baxolandi. Klinik samaradorlik natijalarini baxolash quyidagi 1-jadval bo'yicha olib borildi.

1-jadval Klinik samaradorlik darajalari.

Baholash mezoni	Tavsif	Belgilanish foizi
Yuqori samaradorlik	Sub'yektiv yaxshilanish, biokimyoviy normallashuv, IL-10/TNF-α > 1	65–70 %
O'rta samaradorlik	Qisman yaxshilanish, pro- va anti-sitokinlar balanslashgan	20–25 %
Past samaradorlik	Klinik o'zgarish sust, immun indekslar o'zgarmagan	5–10 %

Barcha bemorlar yozma rozilik (Informed Consent) bergan. Dori vositalarining nojo'ya ta'sirlari har kuni nazorat qilingan. Klinik kuzatuvda nojo'ya ta'sirlar aniqlanmagan, bu preparatlarning biologik mosligi va toksik bo'lmaganligini ko'rsatadi.

Kombinatsion indeksni (CI) hisoblash – Chou–Talalay modeli.

Har bir kombinatsiya uchun CI qiymati quyidagicha aniqlanadi:

$$CI = \frac{(D1)}{(Dx1)} + \frac{(D2)}{(Dx2)}$$

Bu yerda:

- D_1 – kombinatsiyadagi tabiiy kompleks doza;
- Dx_1 – shunga teng ta'sir beruvchi monoterapiya doza (doksorubitsin);
- $CI < 1$ – sinergik ta'sir;
- $CI = 1$ – qo'shimcha;
- $CI > 1$ – antagonistik ta'sir.

Hisoblash **CompuSyn 2.0** dasturida bajarildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, **CI = 0,78 ("Majmui Raxmoniy")** va **CI = 0,85 ("Askaltsiy"),** ya'ni ikkisi ham **sinergik diapazonda** joylashgan.

Tadqiqot davomida olingan biokimyoviy, immunologik va klinik natijalarni **matematik-statistik tahlil qilish**, ularning ishonchliligini aniqlash hamda "Majmui Raxmoniy" va "Askaltsiy" komplekslarining ta'sir samaradorligini obyektiv baholash.

2-jadval Ishonchlilik darajalari (p-qiymatlar).

p-qiymat	Baholash darajasi	Talqin
p > 0,05	Ahamiyatsiz farq	Tasodifiy o'zgarish
p < 0,05	Ishonchli farq	Preparat ta'siri mavjud
p < 0,01	Yuqori ishonchlilik	Kuchli ta'sir yoki sezilarli o'zgarish
p < 0,001	Juda yuqori ishonchlilik	Biologik sezilarli ta'sir mavjud

Statistik tahlil bosqichlari

Ma’lumotlarni qayta ishlash **Microsoft Excel 2019** va **SPSS v26 (IBM, USA)** dasturlari yordamida amalga oshirildi.

Natijalar tahlilida quyidagi amallar bajarildi:

- Ma’lumotlarni **deskriptiv tahlil (mean, SD, error)**;
- Guruhlar o’rtasida **farqlarni aniqlash** (Student t-test, ANOVA);
- **Korrelyatsiya** va **regressiya** tahlili (Pearson r);
- **p-qiymat** orqali ishonchlilik mezoni aniqlanishi.

Bu usul ikkita guruh (masalan, “oldin” va “keyin”) natijalari orasidagi ishonchli farqni baholash uchun qo’llanildi.

Bir nechta guruhlar uchun ANOVA (bir yo’nalishli dispersiya tahlili): Guruhlar orasidagi umumiy farqni baholaydi; agar **p < 0,05**, farqlar ishonchli deb qabul qilinadi. Post-hoc Tukey testi bilan juft farqlar tekshirildi 2-jadval.

Har bir ko’rsatkich (biokimyoviy, immunologik, klinik) uchun **M ± SD** hisoblandi.

Guruhlar bo’yicha **Student t-test** yordamida “oldin” va “keyin” qiymatlar taqqoslandi.

ANOVA orqali bir nechta guruhlar o’rtasida farq tekshirildi. **Korrelyatsion tahlil** yordamida biomarker va sitokinlar o’zaro bog’liqligi (masalan, IL-6 ↔ ALT, IL-10 ↔ LDH) aniqlanib, r>0,7r > 0,7r>0,7 — kuchli bog’liqlik sifatida baholandi. **Grafik tahlil** — natijalar Excel diagrammalari orqali vizual ko’rsatildi (biomarker va sitokin dinamikasi).

Natijalarni ifodalash formati

Tahlil natijalari quyidagicha ifodalandi:

M±SD, n=3; p<0,05M ± SD,\; n=3;\; p<0,05 M±SD, n=3; p<0,05

Masalan:

ALT: 45,3 ± 4,6 U/L → 32,1 ± 3.2 U/L (p < 0,01)

IL-6: 146,2 ± 12,3 pg/mL → 68,4 ± 9,5 pg/mL (p < 0,001)

Xulosa

Xalq tabobati vositalarining klinik xavfsizligi va samaradorligini o’rganish zamonaviy tibbiyotning muhim yo’nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu vositalar tarkibidagi biologik faol moddalar turli terapevtik xususiyatlarga ega bo’lishi mumkin, biroq ularning qo’llanilishi ilmiy dalillar bilan asoslanishi lozim. Klinik tadqiqotlar orqali vositalarning samaradorligi, xavfsiz dozalari, ehtimoliy nojo’ya ta’sirlari va boshqa dori preparatlari bilan o’zaro ta’sirini aniqlash mumkin. Shuningdek, bemorlarning individual xususiyatlarini hisobga olish va tibbiy mutaxassis nazorati ostida foydalanish xavfsizlikni ta’minlashda muhim ahamiyatga ega. Xulosa qilib aytganda, xalq tabobati vositalarini dalillarga asoslangan tibbiyot tamoyillari asosida baholash, ulardan oqilona foydalanish hamda klinik qo’llash bo’yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqish davolash samaradorligini oshirish va bemorlar salomatligini muhofaza qilishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO’YXATI:

1. Abduraimov O.S., & Mukhamedjanov D.S. (2018). *Medicinal plants of Uzbekistan and their traditional uses.* Journal of Ethnopharmacology, 226, 56–68. https://doi.org/10.1016/j.jep.2018.08.014
2. Bakhtiyor A., Imamaliev B., & Khudoyarov S. (2021). *Screening study of various immunomodulatory medicinal collections (MC).* Russian Journal of Physiology, 107(4), 482–489. https://journals.eco-vector.com/0367-3014/article/view/456403
3. Egamberdieva D. (2020). *Biological activity of plant secondary metabolites in Uzbekistan’s flora.* Microbial Ecology, 79(3), 509–519. https://doi.org/10.1007/s00248-019-01398-7
4. Khojimatov O.K., Kosimov Z.Z., & Bussmann R.W. (2021). *Quantitative ethnobotany of medicinal plants used by the mountain population of the Kitab Region, Uzbekistan.* Ethnobotany Research and Applications, 21(2), 1–13. https://ethnobotanyjournal.org/index.php/era/article/view/5421
5. Доклиническое исследование лекарственных средств (методические рекомендации). Киев. - 2002, с.587 //под ред. А.В. Стефанова.
6. Mamatova I. Yu., Ulugbekova G.J., Mamajonov Z. A., Asqarov I.R. Immunometabolic landscape of glioblastoma – a comparative analysis of circulating cytokines and biochemical markers. Contemporary Oncology/Współczesna Onkologia. -2025; -№29(4), -P.386-391.
7. Ulugbekova G.J., Asqarov I.R., Mamatova I.Yu. The role of macrophages in cancer progression: M1, M2 subtypes, and their impact on tumor microenvironment // International Journal of Innovative Research and Scientific Studies, -2025, -8(3), -P. 3960-3969.

Qabul qilingan sana 20.09.2026